

Policajná kultúra

Anotácia: Príspevok sa zaoberá problematikou policajnej kultúry a jej kontroverzným spoločenským vnímaním. Autor v ňom identifikuje policajnú kultúru prostredníctvom nasledujúcich elementov: policajnej solidarity, kódexu mlčanlivosti, policajnej korupcie a subkultúry policajného násilia. Zároveň upozorňuje na aktuálnu potrebu skúmania policajnej kultúry a komplexnejšie využívanie poznatkov z tejto oblasti na skvalitňovanie fungovania policajnej organizácie.

Kľúčové slová: kultúra, organizačná kultúra, policajná kultúra, policajná solidarita, kódex mlčanlivosti.

Úvod

Polícia na Slovensku permanentne zápasí so zmenami, ktoré súvisia s jej prechodom od autoritatívnych policajných síl na demokraticky orientovanú službu občanom, pôsobiacu v rámci pravidiel zákona. Podľa J. Nociara ide o zmeny týkajúce sa predovšetkým spôsobu myslenia policajtov¹. V súvislosti s aktuálnou potrebou uskutočnenia takejto zmeny je dôležité sa zamyslieť aj nad potrebou zmien v policajnej kultúre. Samotný pojem *policajná kultúra* nie je veľmi frekventovaný v bežnej komunikácii a nie je ani jednoznačne definovaný v odbornej terminológii. V názoroch širokej verejnosti vyvoláva skôr skreslené predstavy, ktoré sa viac spájajú s umením a folklórom, než s činnosťami a prácou polície. Ak sa niekedy hovorí o policajnej kultúre, tak sa o nej hovorí skôr v pejoratívnom význame, ako o policajnej „ne-kultúre“ a interpretujú sa len jej negatívne elementy. Pojem policajná kultúra z teoretického i praktického hľadiska má však reálne opodstatnenie a konštruktívny význam. Policajná kultúra je špecifickým typom organizačnej (firemnej, podnikovej) kultúry, ktorá v rámci fungovania polície plní dôležité funkcie a poslanie. Z uvedeného dôvodu je cieľom tohto článku upozorniť na tento pojem, vyvolať k nemu odbornú diskusiu a iniciovať jeho komplexnejšie skúmanie a využívanie v policajnej teórii a praxi.

Pojem kultúra a organizačná kultúra

*Pojem kultúra*² (z lat. „colo“, „colere“) pôvodne označoval kultiváciu pôdy – „agriculture“. Neskôr, v prenesenom význame, sa začal používať na kultiváciu ľudí. V tejto súvislosti ho prvý použil Cicero na charakteristiku vzdelanosti jednotlivca (kultúra ducha). V sociológii má pojem kultúra oveľa širší význam. Vyjadruje špecifický ľudský spôsob organizácie, uskutočňovania a rozvoja rôznych činností, ktorý je spredmetnený v rôznych materiálnych a nemateriálnych výsledkoch ľudskej práce. K ďalším charakteristickým znakom kultúry patrí najmä to, že kultúra je podmienená spoločensky, je naučeným prejavom ľudskej existencie (nie je vrodená), je nadindividuálna, tzn. ako celok je spravidla skupinovým kontinuálnym produktom, zachováva si určitú časovú kontinuitu, udržiava tradície, ale zároveň je adaptívna, schopná sa prispôbovať a meniť.

Zo sociologického hľadiska môžeme kultúru rôznym spôsobom *klasifikovať*. Tradične sa kultúra delí na materiálnu kultúru (oblasť materiálneho bohatstva spoločnosti – technika, stroje, produkty výroby, spotrebné predmety ap.) a duchovnú kultúru (oblasť duchovného

---

¹ NOCIAR, J. Integrita v policajnej organizácii, politika a implementácia. In <http://infoweb.minv.sk/~svetsky/dokumenty/dokumenty.html>

² Z analýzy rôznych definícií pojmu kultúra je možné určiť štyri jeho základné významy: 1. Kultúra ako umenie (najužší význam) 2. Kultúra ako duchovný produkt 3. Kultúra ako súbor materiálnych a duchovných hodnôt 4. Kultúra ako špecifický, ľudský spôsob existencie (najširší význam).

bohatstva spoločnosti – názory, poznatky, hodnoty, normy, symboly, jazyk, sociálne inštitúcie ap.). Podľa početnosti jej aktérov a konzumentov rozlišujeme tzv. masovú (konzumnú) kultúru, kultúru stredného dosahu, kultúru špeciálnych záujmov, resp. vysokú (elitársku) kultúru. Z hľadiska teritoriálneho vplyvu a špecifickosti rôznych spoločenských útvarov hovoríme o globálnej (celosvetovej) kultúre a kultúre jednotlivých národov (národná kultúra), regionálnych alebo národných zoskupení (európska kultúra) ap. Ako výsledok ľudskej činnosti je kultúra bohato diferencovaná. Je komplexom mnohých *subkultúr*¹. V rámci rôznych spoločenských subkultúr rozlišujeme mnohé typické profesijne subkultúry (napr. subkultúra lekárov, umelcov ap.), ale najmä početné zájmové subkultúry mládeže, ktoré sa vyznačujú presadzovaním alternatívneho, často nekonformného a niekedy aj protispoločensky orientovaného štýlu života (napr. subkultúra skinheads, grafity, punk, techno, Emo ap.).

Kultúra a subkultúra existujú v každom type spoločnosti, v jej parciálnych subsystémoch, spoločenských organizáciách, sociálnych a profesijných skupinách. Najmä v súvislosti s presadzovaním trendov moderného riadenia spoločenských organizácií sa čoraz častejšie zdôrazňuje *organizačná kultúra*, ktorá odráža základnú filozofiu, myšlienky, názory, tradície a najmä hodnoty dominujúce v organizačnom prostredí. Organizačná (podniková, firemná) kultúra je „celistvým súborom hodnôt, noriem, vzorov konania a inštitúcií, ktorý určuje spôsob a podoby správania zamestnancov, ich vzťahy vnútri sociálneho systému organizácie i vzťahy navonok.“² Základnými prvkami organizačnej kultúry sú:

- vnútorné elementy, tzn. *základné predpoklady týkajúce sa adaptácie a integrácie (napr. odmeny, tresty, „ideológia“), hodnoty, normy a postoje*
- vonkajšia manifestácia kultúry, tzn. *artefakty (výtvory) materiálnej povahy* (architektúra budov, materiálne a technické vybavenie, produkty, výročné správy, propagačné materiály ap.) a *artefakty nemateriálnej povahy* (jazyk, symboly, história a mýty, firemní hrdinovia, zvyky, rituály, ceremoniály ap.)³

V praxi existuje nespočetné množstvo *typov organizačných kultúr*. Vo vzťahu k organizačnej štruktúre rozoznávame napríklad kultúry organizácie orientované na: moc (autoritu), ľudí, úlohy, roly (legálnosť, legitimitu a zodpovednosť), úspech (zamerané na osobnú motiváciu, oddanosť, aktivitu, nadšenie a účinok), podporu (solidaritu a vzájomnú dôveru). Vo vzťahu interakcie prostredia a organizácie sa organizačné kultúry členia na: stabilné (averzia k riziku), reaktívne (akceptácia minimálneho rizika), anticipujúce (známe a predvídajúce riziká, schopné ich akceptovať), prieskumné (schopné vo väčšej miere akceptovať riziká), tvorivé (považujúce riziká za súčasť svojej existencie). Vo vzťahu k správaniu sa organizačné kultúry diferencujú na tie, ktoré preferujú jej správanie navonok alebo jej správanie voči vlastným príslušníkom.⁴

Formovaniu organizačnej kultúry pripisujú moderné podniky a firmy veľký význam. Považujú ju za dôležitú konkurenčnú výhodu. Smerom dovnútra, voči členom organizácie, je kultúra dôležitým nástrojom vytvárania organizačnej klímy, presadzovania hlavných úloh, formovania skupinovej identity a motivácie, ako aj spôsobov vzájomnej komunikácie. Dostatočne silná organizačná kultúra podporuje súdržnosť, zaisťuje žiaduce správanie

¹ Subkultúra je pojem, ktorým sa označuje akákoľvek čiastková kultúra, ktorá je súčasťou rozsiahlejšej inštitúcie kultúry, s ktorou má niektoré spoločné znaky, ale aj mnohé odlišnosti. Subkultúra sa spravidla definuje ako kultúra vnútri kultúry.

² NOVÝ, I., SURYNEK, A. a kol. *Sociologie pro ekonomy a manažery*. Praha: Grada, 2006, s. 122.

³ Podrobnejšie viď. s. LUKÁŠOVÁ, R., NOVÝ, I. a kol. *Organizační kultura. Od sdílených hodnot a cílů k vyšší výkonnosti podniku*. Praha : Grada, 2004, s. 22 - 23.

⁴ Podľa: LUKÁŠOVÁ, R., NOVÝ, I. a kol. *Organizační kultura. Od sdílených hodnot a cílů k vyšší výkonnosti podniku*. Praha: Grada. 2004, s. 75 – 98 a AMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů*. Praha : Grada. 2002. s. 203 – 205.

a disciplínu, podporuje zhodné vnímanie organizačných cieľov, noriem a hodnôt, redukuje interpersonálne konflikty a v neposlednom rade pozitívne ovplyvňuje pracovnú stabilitu, morálku a spokojnosť. Smerom navonok organizačná kultúra dotvára celkový imidž organizácie, prezentuje jej silné stránky, dominantné hodnoty a prednosti. Ukazuje na to, či v danej organizácii je kladený dôraz viac na stabilitu a istotu alebo naopak – na dynamiku, mobilitu a riziko, či je organizácia orientovaná výlučne na materiálne výsledky alebo na človeka, či v nej dominuje autoritatívny, participatívny alebo demokratický štýl riadenia ap.

Osobitosti policajnej kultúry

Policajná kultúra je výrazom osobitosti usporiadania vnútorného života polície. Analogicky s inými typmi organizácií ju môžeme definovať ako súbor sociálno-typických názorov, postojov, noriem a hodnôt, ktoré určujú vzory správania policajtov, ich vzťah k spoločnosti a policajnej organizácii. Policajná kultúra však nie je bežným typom organizačnej kultúry. Napriek tomu, že má všeobecne zhodné znaky s akoukoľvek inou organizačnou kultúrou, v niečom je špecifická. Svojím významom prekračuje rámec policajnej organizácie a stáva sa oveľa častejšie predmetom verejnej diskusie, resp. kritiky.

Navonok sa policajná kultúra prejavuje ako relatívne samostatný „svet polície“, ktorý má svoje typické hodnoty, pravidlá a vzory správania, ktoré ho odlišujú od iných *sociálnych svetov*. Z viacerých zahraničných poznatkov a výskumov vyplýva, že jadrom policajnej kultúry sú subjektívne názory a postoje policajtov, ktoré vyúsťujú do hlbokého kolektívneho presvedčenia, *vlastnej policajnej sebaidentifikácie a sebainterpretácie*, ktorú charakterizujú nasledujúce tvrdenia¹:

- „*policajti sú nenahraditeľní*“ – iba policajti sú jedinými a skutočnými bojovníkmi proti kriminalite,
- „*policajti sú najkompetentnejší*“ – nikto nerozumie lepšie problémom policajnej práce než samotní policajti“
- „*lojalita kolegov stojí nad všetkými hodnotami*“ – sme policajti, musíme si navzájom pomáhať a držať spolu, resp. policajtov nikto nemá rád, preto sa musia mať radi aspoň sami medzi sebou
- „*boj proti zločinu nie je možné viesť iba legálnymi prostriedkami*“ – v záujme dolapenia páchatel'a je dovolené porušovať zákony a spoločenské normy
- „*verejnosť nie je nikdy dostatočne vďačná*“ – ľudia kritizujú políciu iba vtedy, keď od nej nič nepotrebujú, ak majú problém, obracajú sa na policajtov.

Za charakteristické *elementy* policajnej kultúry sa spravidla označuje napr.: policajná solidarita, kódex mlčanlivosti, utajenosť, pragmatizmus, mužnosť, ale aj inkluzívnosť – uzavretosť, tzv. „modrý záves“, resp. „modrá opona“² („*blue curtain*“), ktorá izoluje svet policajtov od svetov iných sociálnych skupín, chráni ho a zároveň zakrýva jeho „temné“ stránky. Vnútorný svet polície je vďaka tejto imaginárnej opone zvonku vnímaný iba sprostredkované, najčastejšie prostredníctvom médií.

Mediálne obrazy policajtov a ich subkultúra bývajú stvárnené rôznym spôsobom. Na jednej strane sú policajti vykresľovaní ako sympatickí, silní a nebojácni muži, ktorí úspešne bojujú nielen so zločincami, ale aj s vlastnou byrokratickou mašinériou. Na strane druhej sú to obrazy hlúpych, smiešnych a neschopných „žandárov“ (viď. americký film *Policajná*

¹ SIEGEL, L. J., SENNA, J.J. *Introduction to Criminal Justice*. Thomson Wadsworth, 2005, p. 209.

² SHANANA, P. *Police Culture and the Learning Organisation: A Relationship?* In http://www.avetra.org.au/abstracts_and_papers_2000/ps_full.pdf.

akadémiá, resp. slovenský seriál Profesionáli atď.), alebo obrazy bezcharakterných a skorumpovaných „polišov“, ktorí zrádzajú svojich kolegov a spolupracujú s mafiou. V oboch protikladných mediálnych obrazoch je odlišným spôsobom prezentovaná špecifická policajná subkultúra, ktorá sa vyznačuje atypickým životným štýlom, s neodmysliteľným drsným, miestami až vulgárnym správaním, požívaním alkoholu, nerešpektovaním oficiálnych spoločenských noriem a zákonov, cynizmom a brutalitou.

To, čo je spoločnosťou a hlavne médiami označované za typický element profesijnej kultúry policajtov, nemusí byť vždy jej charakteristickou súčasťou, ale iba prejavom nekultúrnosti jednotlivcov alebo umelecky stvárnenou fikciou. Kontroverzný obsah prezentovanej policajnej kultúry je napriek tomu svedectvom o jej masovej príťažlivosti, relatívnej popularite, ale aj odpore voči nej. Na rozdiel mediálnej podoby policajnej kultúry však nie je dostatočne preskúmaný jej objektívny stav. Mozaiku o podstate a základných komponentoch policajnej kultúry si preto môžeme urobiť iba prostredníctvom parciálnych výskumov a zahraničných vedecko-odborných štúdií.

Pri skúmaní tohto problému však musíme rešpektovať existujúce *rozdiely* medzi oficiálnou *organizačnou policajnou kultúrou*, deklarovanou v etických kódexoch, resp. organizačných smerniciach a neoficiálnou *subkultúrou policajtov*, ktorá je často hanlivo označovaná ako tzv. „*polišská*“ *kultúra*, resp. *kultúra „polišov“* („*cop culture*“). Z analýzy rôznych zahraničných prác je zrejmé, že určité rozdiely nájdeme aj v životnom štýle a filozofii anglického, amerického, nemeckého a slovenského policajta. Napriek tomu sa v mnohých základných dimenziách policajná kultúra prelína bez ohľadu na národné či teritoriálne zvláštnosti.

Policajná solidarita ako „subkultúra obliehaných“

Policajná kultúra je založená na intenzívnom prežívaní pocitov vzájomnej solidarity, korporatívnosti a kolegality, ktoré vyplývajú zo špecifického spôsobu vykonávania niektorých policajných činností. *Policajná solidarita*, ako výraz profesionálnej súdržnosti, je podľa A. Goldschmidtha najdôležitejšia hodnota, ktorá tvorí základ policajnej kultúry.¹ Policajt sa musí v práci spoliehať na pomoc svojho kolegu, ktorý mu „kryje“ chrbát. Od vzájomnej pomoci, rýchlej a dokonalej súčinnosti doslova závisí jeho život.

Vzájomná odkázanosť policajtov na seba zužuje okruh policajnej solidarity na mikrosociálnu úroveň a podľa S. Shernocka sa prejavuje ako väčšia lojalita voči blízkym kolegom než voči celej policajnej organizácii.² Výmenou za túto neobmedzenú lojalitu policajt získava od ostatných kolegov silnú emocionálnu podporu, ktorá je nevyhnutná na plnenie náročných úloh nielen v boji so skutočným, ale aj imaginárnym zlom, ktoré podľa názoru policajtov môžu reprezentovať nielen zločinci, ale aj „*nepriateľská verejnosť*“, „*zlí*“ pracovníci policajnej inšpekcie, kontrolujúci zákonnosť vykonávaných policajných úkonov a postupov³.

Vznik policajnej súdržnosti má aj iné príčiny. Policajná kultúra, tak ako každá iná organizačná kultúra, odlišuje akceptované správanie v policajnej organizácii od iných organizačných foriem správania. V procese jej osvojovania postupne dochádza k sebaidentifikácii členov policajnej organizácie s výnimočnosťou obsahu vlastných policajných noriem, hodnôt, názorov a zvykov, ktoré ich odlišujú od iných hodnotovo-

¹ GOLDSMITH, A. Taking Police Culture Seriously: Police Discretion and the Limits of Law, In *Policing and Society*, Volume 1, 1990, No 2, p. 91 - 114.

² SHERNOCK, S. Police solidarity. In BAILEY, W.G. *The Encyclopedia of Police Science*. USA : Taylor&Francis, 1995, 2 nd ed., p. 620.

³ PAOLINE E. A. Taking stock: Toward a richer understanding of police culture. In *Journal of Criminal Justice*, 2003, No 31, p. 202.

normatívnych organizačných súborov. Policajná kultúra zjednocuje názory jednotlivcov, ich uvažovanie, vzory správania a núti ich zaujímať typické selektívne, policajno-korporatívne postoje: „my“ verzus „oni“.

Postoj „my“ sa prejavuje v tendencii pozitívneho sebahodnotenia, sebapreferencii a sebaobrane vlastných potrieb, záujmov a hodnôt. Za tých, ktorí sú „naši“, policajti spravidla považujú svojich kolegov, resp. policajtov zo svojho najbližšieho okolia. Spravidla sú to policajti v rovnakom alebo príbuznom služobnom postavení. Sociálny okruh tých „druhých“ je oveľa širší a nie vždy je vopred jasné, kto patrí na opačnú stranu barikády a kto nie. Okrem zločincov, podozrivých osôb môžu byť za tých „druhých“ považovaní aj iní policajti, napr. nadriadení, pracovníci inšpekcie, zamestnanci Ministerstva vnútra, ale aj príliš zvedaví novinári, advokáti, ba dokonca i radoví občania ako obeť trestnej činnosti či „otravní“ žiadatelia, požadujúci vykonanie konkrétnej služby (vydanie pasu, občianskeho preukazu, zápisu do evidencie motorových vozidiel ap.), tzv. „stránky“.

Relatívne samostatný „svet policajtov“ je výsledkom pôsobenia viacerých faktorov. Privilegované spoločenské postavenie policajtov vyplýva z ich špecifických kompetencií (použitie donucovacích prostriedkov, sankcií a násilia) voči ostatným občanom. Policajti sú v dôsledku charakteru ich práce, vonkajších symbolov (uniforma, služobná zbraň, „obušok“, automobily a ich zvukové signály atď.) objektívne vnímaní ako iní, pretože reprezentujú spoločenský poriadok chránený sankciami. To ich stavia v očiach väčšiny spoločnosti do zvláštneho svetla. Pochopiteľne, že to platí aj opačne. Svet mimo polície je svetom podozrivých, páchatel'ov a kriminálnikov, voči ktorým musia byť policajti ostražití a podozrievaví. Policajný inštinkt ich preto vedie k presvedčeniu, že policajná subkultúra je obkľúčená nepriateľmi. Existencia dvoch svetov vháňa policajtov do zvláštneho sociálno-psychického úkrytu, v ktorom prevláda subkultúra „obliehaných“, tzn. mentalita osôb zalezených v bunkri („*siege mentality*“, resp. „*bunker mentality*“)¹, ktorý ich chráni pred vonkajším svetom.

Kódex mlčanlivosti („code of silence“)

Žiadna gazdinka nemá rada, ak jej niekto nazerá do hrncov. Navyše, „keď je hrniec pod pokrievkou, nikto doň nevidí, a tak nevie, čo je v ňom“, hovorí staré slovenské príslovie. Obzvlášť to platí pre bezpečnostné organizácie, ktoré pracujú s utajovanými skutočnosťami. Kódex, resp. zákon mlčanlivosti - „*code of silence*“ – sa podľa D.P. Barryho odvodzuje z premisy, že „*správny policajt za žiadnych okolností nezradí iného policajta.*“² Ten, kto v USA poruší tento nepísaný zákon, je neformálne exkomunikovaný z policajnej komunity a kolegovia i niektorí nadriadení mu to patrične dávajú najavo.

Kódex mlčanlivosti v určitom zmysle vyplýva z režimu utajenia, ale často sa zneužíva na zakrývanie nedostatkov. Tlak médií a verejnosti na získanie spoločenskej kontroly nad políciou vyvoláva opačné reakcie a snahu znemožniť čo najviac prístup k informáciám z „*kuchyne*“. Policajti vnímajú vonkajšie spoločenské okolie ako nepriateľské prostredie, „*druhú stranu barikády*“, odkiaľ neustále hrozí nebezpečenstvo odhalenia ich praktík. Preto treba chrániť a utajovať to, čo sa robí, a hlavne, ako sa to robí. Paradoxne sa obdobné organizačné modely kultúry správania vytvárali aj v zločineckých skupinách a špecifických elitárskych zoskupeniach³. Napr. členovia sicílskej mafie začali striktne dodržiavať „*omertu*“

¹ Podľa: CHEMERINSKY, E. An Independent Analysis of the Los Angeles Police Department's Board of Inquiry Report on the Rampart Scandal. In *Loyola of Los Angeles Law Review*, 34, p. 570.

² BARRY, D. P. *Handling Police Misconduct in an Ethical Way*. University of Nevada, Las Vegas, December 1999, p. 33.

³ PÁNA, L. Sociologický „portrét“ hospodárskej elity v Ruskej federácii. In *Aktuálne právne, kultúrne a sociálne otázky medzinárodných vzťahov*. Bratislava : Ekonóm 2008, s. 575-582.

– zákon mlčania. Príslušník mafie nesmel za žiadnych okolností vyraziť tajomstvo mafie či mená jej členov. Ruská mafia zaviedla tzv. „*vory v zakone*“, ap. Obrana proti dohľadu a kontrole má množstvo podôb. Policajná organizácia je značne zbyrokratizovaná inštitúcia, v ktorej jednotlivec ťahá vždy za kratší koniec a nikdy nie je problém nájsť vinníka. Policajti sa preto neradi púšťajú do samostatných akcií z obavy, aby neporušili niektorú z noriem. Motívom, ktorý odrádza policajta od využívania svojich právomocí, je podľa niektorých autorov špecifický postoj, tzv. „*lay-low*“ *attitude*¹. Podľa neho sa policajti nepúšťajú do aktivít, ktoré by mohli zvýšiť záujem nadriadených o ich osobu.

Subkultúra korupčného správania policajtov

Korupcia, podľa M. Vašečku vzniká a existuje ako negatívny spoločenský vzťah a proces.² Korupčný proces obsahuje rôzne sociálne situácie, inštitúcie i subkultúry, vrátane korupčnej klímy. V polícii sa korupcia v najvšeobecnejšej podobe prejavuje zneužívaním právomoci verejného činiteľa.³ *Policajná korupcia* je úmyselnou a nezákonnou činnosťou, ktorej podstatou je zneužívanie právomoci policajta ako verejného činiteľa, s úmyslom získať neoprávnený materiálny či nemateriálny prospech pre seba alebo iné osoby. Formy korupčného správania policajta sú rôzne a vytvárajú rozmanitú škálu. Samotní policajti tieto formy rozdeľujú na tzv. *banálne, triviálne prejavy* (napr. nevydávanie pokutových blokov, prijímanie drobných darov ako prejavov vďačnosti, odpustenie priestupkov za menšiu úplatu, prijatie ponuky nakupovať tovar so zvláštnou zľavou, využívanie služobného auta na súkromné účely atď.) a *sofistikované prejavy* korupcie (napr. poskytovanie informácií z policajnej databázy, ktoré slúžia predstaviteľom organizovaného zločinu, vyberanie výpalného, zastavenie trestného konania, vedenie vyšetrovania „do stratená“, varovanie pred policajným vyšetrovaním, kontrolnými akciami ap.)⁴.

V policajnej subkultúre sa *korupčná klíma* v niektorých prípadoch prejavuje akceptáciou korupcie ako všeobecne existujúcej normy a princípu, ktorý je samozrejmosťou. Korupčná klíma, resp. *korupčná kultúra*⁵ v policajnom prostredí pomáha jednotlivcom ospravedlňovať korupčné transakcie ako legitímne správanie. V tomto svetle sa policajná korupcia javí ako obojstranne výhodný obchod, na ktorom profitujú obe strany, napr. policajt i potenciálny vinník dopravnej nehody pri stanovení výšky pokuty. L.W. Sherman považuje za jeden z predpokladov vzniku policajnej korupcie nasledujúce činitele špecifickej profesionálnej kultúry policajtov⁶:

- *kolegiálnu lojalitu* – vzájomnú súdržnosť policajtov
- *rozhodovaciú právomoc policajtov* – policajt môže a nemusí použiť represívne opatrenia a sankcie, tzn. za určitých okolností je práve on tým, kto rozhoduje o osude vinníka

¹ PAOLINE E.A. Taking stock: Toward a richer understanding of police culture. In *Journal of Criminal Justice*, 2003, No 31, p. 202. PAOLINE E.A.: The impact of police culture on traffic stop searches: an analysis of attitudes and behavior. In *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*. 2005, Volume 28, p. 455 – 472.

² VAŠEČKA, M. *Sociologické aspekty korupcie*. Bratislava : APVV, 2007, s. 9.

³ Najfrekvencovanejším trestným činom spáchaným v roku 2007 policajtmi bol trestný čin zneužívania právomoci verejného činiteľa (celkovo v 59 prípadoch) a marenie úlohy verejným činiteľom (v 4 prípadoch). Trestné činy zneužívania právomoci verejného činiteľa a korupčné trestné činy tvoria 72 % všetkých zadokumentovaných trestných činov spáchaných v službe. Podrobnejšie vid': Správa o trestnej činnosti príslušníkov PZ za rok 2007 In <http://www.minv.sk/?kontrola-a-inspekcia>.

⁴ Podrobnejšie: Dva pohľady na jeden problém. In <http://www.transparency.cz/index.php?lan=cz&id=381>.

⁵ FRÍČ, P. *Korupce-deviantní chování, nebo sociální dezorganizace? Případ české policie*. In http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/158_01-IFRIC.pdf.

⁶ SHERMAN, L.W. Introduction: Toward a Sociological Theory of Police Corruption. In L.W. Sherman (ed.): *Police Corruption. A Sociological Perspective*. Anchor Press, Doubleday Garden City, New York, 1974.

- *problémy vyplývajúce zo spoločenského statusu* – nedostatočné spoločenské a finančné ohodnotenie policajtov vzhľadom na charakter ich činnosti
- *výslednosť služobnej činnosti policajta* – obmedzená možnosť vnútornej kontroly v polícii, tlak na dosahovanie výsledkov.

Snaha príslušníkov PZ o vlastný majetkový či iný prospech patrí podľa prognózy trestnej činnosti príslušníkov PZ k najčastejším príčinám páchania ich trestnej činnosti. Ďalšou v poradí je snaha získať výhody pre blízke osoby, nedostatočné osvojenie etických zásad, nízka služobná disciplína a nedostatočná odborná pripravenosť¹.

Subkultúra policajného násilia

Kultúra polície odráža osobitosti policajnej práce, ktoré sa premietajú do všetkých nasledujúcich typov organizačných kultúr:

- *kultúry moci* – spôsob presadzovania policajnej autority, uplatňovanie právomocí verejného činiteľa, rozhodovanie a riadenie
- *kultúry rolí* – výkon a usporiadanie sociálnych rolí policajta a ich vzťahov k občanom i vlastným kolegom
- *kultúry podpory* – kooperácia a vzájomná pomoc
- *kultúry výkonu* – plnenie policajných úloh, dodržiavanie zákonov a policajných predpisov.

Polícia patrí k tým bezpečnostným organizáciám, v ktorých je legitimizované násilie a použitie donucovacích prostriedkov. Policajt by mal používať tieto prostriedky iba za podmienok a spôsobom stanoveným zákonom. Táto problematika je nielen z právneho, ale aj sociálno-psychologického hľadiska veľmi komplikovaná. Hranice medzi primeraným a neprimeraným použitím sily sú veľmi relatívne a rozdielne ich vnímajú obe zainteresované strany aktérov: policajti i občania.

Každý zákrok policajtov v sebe skrýva interpersonálny konflikt, v ktorom je potenciálne vždy prítomná určitá miera agresie, emotívnosti a prežívania. Prežívanie konfliktnej situácie zo strany policajta i kontrolovaného občana, či zhromaždenej skupiny, môže viesť k nezvládnutiu situácie a vybočeniu z normy. Od legitimizácie násilia v policajnej činnosti k jeho legitimizácii aj mimo zákonom stanoveného rámca policajných úkonov (v súkromí, na verejnosti i v policajnej organizácii) vedie len úzka sociálno-psychologická hranica. Motívy jej prekročenia a príčiny policajného násilia sú vysvetľované rôznym spôsobom.² R. J. Fridrich delí tieto motívy do troch skupín³:

- *individuálne* – vyplývajúce z osobnostných predpokladov policajta
- *situačné* – vyplývajúce z momentálnej situácie, v ktorej policajt rieši bezpečnostný konflikt
- *organizačne, resp. inštitucionálne* – vyplývajúce so subkultúry policajnej organizácie.

Okrem neprimeraného a neodôvodneného použitia sily či prejavov policajnej brutality sa subkultúra násilia špecifickým spôsobom prejavuje v *cynických postojoch* a správaní policajtov. Občanom prekáža okrem priameho fyzického či psychického nátlaku, s ktorým má

¹ Prognóza vývoja trestnej činnosti príslušníkov PZ. In *Záverečná správa z výskumu*. Bratislava : Akadémia PZ, 2008, s. 20.

² Podrobnejšie vid'. PAGON, M. ed. The Police response to Deviance and Violence In *Policing in Central and Eastern Europe. Deviance, Violence, and Victimization*. United Kingdom: University of Leicester, 2002, p. 179 – 411.

³ FRIEDRICH, R.J. Police Use of Force: Individuals, Situations, and Organizations. In *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 1980, Vol. 452, No. 1, p. 82 – 97.

na Slovensku skúsenosť iba 4,7 % respondentov, najmä *arrogancia, nadradenosť a necitlivý prístup*, s ktorou sa stretlo až 20,3 % opýtaných¹. Cynizmus, ako pohľad na život a okolitý svet, sa podľa viacerých sociológov a psychológov prejavuje v každej sfére „sveta policajtov“². Príčina nie je jednoznačná. Niektorí sa domnievajú, že je to dôsledok vplyvu socialno-patologického a deviantného prostredia, v ktorom policajti musia tráviť časť svojho profesionálneho života. Iní vidia príčiny v nedostatočnej psychickej odolnosti policajtov, ale aj v spoločenskej atmosfére, ktorá nie vždy je priaznivo naklonená policajtom.

Policajná práca je nevďačná a povolanie policajta nepatrí k spoločensky veľmi obľúbeným povolaniam. Navyše, policajti sú svedkami nielen vysokej spoločenskej brutality a násilia, ale aj korupcie, manipulácie a neschopnosti štátu razantne zasiahnuť voči páchatelom najzávažnejšej trestnej činnosti. Z vlastnej praxe majú dostatok príkladov o tom, čo všetko dokážu peniaze a moc. Napriek rukolapným dôkazom im často, doslova spod „ruky“, unikajú mnohí rafinovaní zločinci, ktorí neschopnosť štátu razantne voči nim zakročiť dávajú patrične najavo. Rovnako negatívne na nich pôsobí aj fakt, že mnohí občania im nedôverujú a myslia si, že policajti sa boja mafie, čo dokazujú aj prieskumy verejnej mienky. Viac ako tretina respondentov (34,1 %) sa domnieva, že policajti majú strach z mafie a takmer polovica (49,6 %) si myslí, že používajú dvojaký meter na občanov.³

Uvedené spoločenské faktory i reakcie niektorých občanov posilňujú tendenciu policajnej kultúry k tzv. *sebaochraňujúcej stratégii*⁴ („*self-preserving strategy*“), v ktorej sa policajné násilie používa napríklad na:

- ochranu sociálneho statusu (násilie je výsledkom akceptácie sociálnej roly)
- utváranie a obrana vlastného imidžu (vytváranie imidžu silného a nekompromisného policajta)
- demonštráciu vlastnej dôležitosti a autority (podpora vlastného ega)
- získanie rešpektu okolia (presvedčenie, že na úspešnosť policajnej práce je potrebné mať vysoký rešpekt)
- presadenie noriem (primitívna predstava o vine a treste)
- odstránenie nepríjemnej situácie (posledný prostriedok na vyriešenie situácie)
- vybitie negatívnej energie (odplata za potupu a zosmiešnenie) atď.

Aktuálne problémy skúmania policajnej kultúry (Namiesto záveru)

Analyzované elementy policajnej kultúry nevyčerpávajú jej špecifický obsah a zvláštnosti. Naznačujú len niektoré najmarkantnejšie problémy a protiklady v jej vnímaní, ktoré vyplývajú z podstaty policajných činností, ale aj z celkovej spoločenskej atmosféry. Ani na Slovensku *nemôžeme mať lepšiu policajnú kultúru, ako je kultúra v spoločnosti*. Dnes sa veľmi často stretávame či už v médiách, alebo v každodennom živote s prejavmi nekultúrnosti a vulgarizmami, ktoré svedčia o všeobecnom poklese spoločenskej kultúry na rôznych úrovniach života spoločnosti. Nadávky do „idiotov“ a „hajzlov“ sú pri politických šarvátkach na Slovensku takmer neodmysliteľnou súčasťou politickej nekultúry. V slovenskej politike sa

¹ BILSKÝ, P. Vývoj dôveryhodnosti PZ a analýza faktorov, ktoré ju ovplyvňujú. Bratislava : MV SR, 2006, s. 45.

² Viď. napr.: MIGNONE, A. *Arthur Niederhoffer's Study on Police Cynicism Among New York Police Department Recruits*. Pace University, 2005. CAPLAN, J.: Police Cynicism: Police Survival Tool? In *The Police Journal*, 2003, Vol. 76, Issue 4, p. 304 – 313.

³ BILSKÝ, P. Vývoj dôveryhodnosti PZ a analýza faktorov, ktoré ju ovplyvňujú. Bratislava: MV SR, 2006, s. 43.

⁴ Podrobnejšie viď. napr.: RUBEN A., LOWENSTEIN, L.F., ODOGHOUE, J., NOACH A. *International Perspectives on Violence: social and psychological aspects*. Greenwood Publishing Group, 2004, s. 96.

udomáčaňuje podľa viacerých politológov tzv. „kanálový“ slovník.¹ Politická scéna je obrazom spoločnosti a mnohí občania nekriticky preberajú správanie svojich lídrov. Mnohé excesy policajtov (alkohol za volantom, organizované lúpeže, korupcia atď.) kopírujú nekultúrnosť správania iných sociálnych skupín – vrátane politikov. *Zmeny v policajnej kultúre* nie je možné uskutočniť bez zmien v hodnotových postojoch a kultúre celej spoločnosti.

Napriek tomu je nutné v záujme skvalitnenia policajnej práce a zlepšenia spoločenského imidžu polície analyzovať súčasný stav policajnej kultúry na Slovensku. *Cieľom výskumného záujmu o policajnú kultúru* by malo byť prinajmenšom:

- definovať policajnú kultúru ako špecifický typ organizačnej kultúry, analyzovať jej obsah a základné elementy (najmä spoločné hodnoty policajnej práce)
- zistiť spôsob vnímania policajnej kultúry zo strany občianskej i policajnej verejnosti a analyzovať negatívne vplyvy, ktoré spôsobujú deformácie v policajnej kultúre a jej interpretácií
- identifikovať vplyv policajnej kultúry na správanie jednotlivcov, na ich disciplínu a plnenie úloh policajnej organizácie
- analyzovať vplyv oficiálnej policajnej kultúry na identifikáciu policajtov s cieľmi a úlohami policajnej organizácie
- zistiť rozdiely a príčiny v oficiálne presadzovanej policajnej kultúre a tzv. neoficiálnej policajnej kultúre, resp. nekultúrnosti správania policajtov.

Literatúra

AMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů*. Praha: Grada, 2002, ISBN 80-247-0469-2.

BARRY, D.P. *Handling Police Misconduct in an Ethical Way*. University of Nevada, Las Vegas, December 1999.

CAPLAN, J.: Police Cynicism: Police Survival Tool? In *The Police Journal*, 2003, Vol. 76, Issue 4, p. 304 – 313.

FRIEDRICH, R.J. Police Use of Force: Individuals, Situations, and Organizations. In *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 1980, Vol. 452, No. 1, p. 82 – 97.

FRIČ, P. *Korupce – deviantní chování, nebo sociální dezorganizace? Případ české policie*. In http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/158_01-1FRIC.pdf.

GOLDSMITH, A. Taking Police Culture Seriously: Police Discretion and the Limits of Law, In *Policing and Society*, Volume 1, 1990, Number 2, s. 91 – 114.

CHEMERINSKY, E. An Independent Analysis of the Los Angeles Police Department's Board Of Inquiry Report on the Rampart Scandal. In *Loyola of Los Angeles Law Review*, 34.

GOLDSMITH, A. Taking Police Culture Seriously: Police Discretion and the Limits of Law, In *Policing and Society*, 1990, Vol. 1, No 2, p. 91 – 114.

LUKÁŠOVÁ, R., NOVÝ, I. a kol. *Organizační kultura. Od sdílených hodnot a cílů k vyšší výkonnosti podniku*. Praha : Grada, 2004, ISBN 80-247-06-48-2.

MIGNONE, A. *Arthur Niederhoffer's Study on Police Cynicism Among New York Police Department Recruits*. Pace University, 2005.

NOCIAR, J. Integrita v policajnej organizácii, politika a implementácia. In <http://infoweb.minv.sk/~svetsky/dokumenty/dokumenty.html>.

---

¹ Podrobnejšie o stave politickej nekultúrnosti na Slovensku v poslednom období informovali mnohé denníky, vid' napr. *V slovenskej politike sa udomáčaňuje kanálový slovník* In <http://dnes.atlas.sk/slovensko/229005/>. POTOCKÝ, E. *Vulgarizmus náš každodenný*. In http://nazory.pravda.sk/sk-nkom.asp?c=A081213_091735_sk-komentare_p12, ap.

- NOVÝ, I., SURYNEK, A. a kol. *Sociologie pro ekonomy a manažery*. Praha : Grada, 2006, ISBN 80-247-1705-0.
- PAGON, M. ed. The Police response to Deviance and Violence In *Policing in Central and Eastern Europe. Deviance, Violence, and Victimization*. United Kingdom: University of Leicester, 2002, p. 179 – 411.
- PAOLINE E. A. Taking stock: Toward a richer understanding of police culture. In *Journal of Criminal Justice*, 2003, No 31, p. 202.
- PAOLINE E. A. The impact of police culture on traffic stop searches: an analysis of attitudes and behavior. In *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 2005, Volume 28, s. 455 – 472.
- PÁNA, L. Sociologický „portrét“ hospodářské elity v Ruské federaci. In *Medzinárodné vzťahy 2007, Aktuálne právne, kultúrne a sociálne otázky medzinárodných vzťahov*, Bratislava : Ekonóm 2008, s. 575 – 582, ISBN 978-80-225-2576-3.
- POTOCKÝ, E. Vulgarizmus náš každodenný. In http://nazory.pravda.sk/sk-nkom.asp?c=A081213_091735_sk-komentare_p12.
- Prognóza vývoja trestnej činnosti príslušníkov PZ. In *Záverečná správa z výskumu*. Bratislava : Akadémia PZ, 2008.
- RUBEN A., LOWENSTEIN, L.F., O'DONOGHUE, J., NOACH A. *International Perspectives on Violence: social and psychological aspects* / Greenwood Publishing Group, 2004, ISBN 275974987.
- SIEGEL, L.J., SENNA, J.J. *Introduction to Criminal Justice*. Thomson Wadsworth, 2005. ISBN 0534629466.
- Správa o trestnej činnosti príslušníkov PZ za rok 2007 In <http://www.minv.sk/?kontrola-a-inspekcia>.
- SHANANA, P. *Police Culture and the Learning Organisation: A Relationship?* In http://www.avetra.org.au/abstracts_and_papers_2000/ps_full.pdf.
- SHERMAN, L.W. Introduction: Toward a Sociological Theory of Police Corruption. In L.W. Sherman (ed.): *Police Corruption. A Sociological Perspective*, Anchor Press, Doubleday Garden City, New York, 1974.
- SHERNOCK, S. Police solidarity. In BAILEY, W.G. *The Encyclopedia of Police Science*. USA: Taylor&Francis, 1995, 2 nd ed., ISBN 0-8153-1301-4.
- VAŠEČKA, M. *Sociologické aspekty korupcie*. Bratislava : APVV, 2007, ISBN 978-80-89244-27-0.

Key words: culture, organisation culture, police culture, police solidarity, code of silence.

Summary

Article deals with the issues of police culture. In the introductory part the author defines basic concepts: culture, sub-culture and organisation culture. He defines the police culture as a specific type of organisation (firm, company) culture, which in terms of operation of police, fulfils important functions and mission. Analogically with other types of organisations he defines the police culture as a set of social-typical opinions, attitudes, norms and values which determine the models of police officers' behaviour, their relation towards the society and police organisation. At the same time he stresses that police culture is not an ordinary type of organisation culture. Despite of its generally identical signs with any other organisation culture, there exist some specificities. In its meaning it exceeds the police organisation framework and more often it becomes a subject of public discussion, or criticism. Outwards, the police culture manifests itself as a relatively independent „police world“ with its typical values, rules and behaviour models which differentiate it from other

social worlds. The author, using foreign research and knowledge, identifies police culture via police solidarity, code of silence, police corruption and police violence sub-culture. He states that we cannot have a better police culture than the culture of society. Many police officers' excesses (driving under the influence of alcohol, organised robberies, corruption, etc.) copy the uncivilised behaviour of other social groups, including politicians. Changes in police culture cannot be implemented without changes in value attitudes and culture of the whole society. In the final part the author calls attention to the need of a more complex study of police culture and he outlines basic research areas.

*Doc. Karol Murdza, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra spoločenskovedných disciplín
e-mail: karol.murdza@minv.sk*

Recenzent: prof. Ing. Václav Krajník, CSc.